

Literární putování

Libereckým krajem

srpen
2021

Krajská
vědecká
knihovna
v Liberci

Letním Českým rájem za českým Oněginem, vychovatelem Tylových dětí a Vrchlického „nejmilejší přítelkyní“

Na léto jsme připravili dlouhou trasu Českým rájem, kterou lze pojmout buď jako několikadenní putování, či si z ní vybrat místa, která byste rádi navštívili a seznámili se s nimi prostřednictvím českých literárních velikánů 19. století, jejichž výročí si v červenci či srpnu připomínáme. Název Český ráj údajně pochází od **Jana Nerudy** (9. července 1834, Praha – 22. srpna 1891, Praha), který zavítal v roce 1876 do lázní Sedmihorky na léčení. Ve skutečnosti však jej poprvé použil **Václav Jaromír Pícek Podsvijanský** (13. listopadu 1812, Svijanský Újezd – 26. listopadu 1869, Benátky nad Jizerou) ve sbírce **Básně** (1843) v básni *Kde děva má*, v níž vzpomíná na svůj rodný kraj pod Ještědem. Neruda se o svých dojmech ze Sedmihorek či okolních skalních městech v díle ani slovem nezmiňuje, ostatně nebyl nijak dobrým chodcem a okolí lázní si asi příliš důkladně neprohlédl.

Začneme nad Malou Skálou, kde pod vrchem Sokol nalezneme skalní město s řadou zajímavých míst. Jedno z nich zmiňuje v almanachu **Vínek na hrob Fortunáta Durycha uvitý od Turnovských studujících** (1861) v textu *Historické drobnosti města Turnova* **Jindřich Erazim Vitásek** (26. července 1818, Brno – 7. března 1897, Slaný), působící od roku 1851

v Turnově, autor knih **Východ botanický v okolí Turnovském** (1870), **Granát turnovský** (1867) ad. Jde o první zmínku o vrchu Kalich nad Besedicemi jako místu úkrytu členů Jednoty bratrské. Vitásek píše, že na skále objevil, mimo „*sporé nápisy novější*“ také vyrytý kalich, letopočet 1634 a nápis „*K. P.*“ (údajně „*kalich Páně*“). Po nich není v současnosti žádná stopa. Vitáskovi snad lze připsat autorství prvních „bratrských“ nápisů v této lokalitě. Jeden z nejznámějších (původně umístěný na levé stěně vstupu do jeskyně) dokonce obsahuje i jeho jméno. Jedná se o černě provedenou malbu kalicha se čtyřverším: „*Vítám tebe v citu rozechvění / místo a tu slují tvoji, / jež před věky v krutém utrpení / skryla bratry pod obojí*“ s podpisem „*Jindřich Erazim Vitásek/Moravan.*“ Nápis však nemusel vzniknout Vitáskovou zásluhou, ale mohl být na lokalitu doplněn jeho následovníky.

V Dolánkách u Turnova se narodil písmák **Josef Dlask** (11. července 1782 – 1853, Jenišovice), sedlák na tzv. Dlaskově statku a rychtář na Bukovině, známý především díky svým zápiskům, které začal pořizovat okolo roku 1800. Záznamy však obsahují i poznámky staršího data, z nichž nejstarší je z roku 1500 (poslední zápis je z 19. února 1853),

Každý měsíc zveřejníme nový výlet za zajímavými literárními osudy a památkami našeho kraje.

Informace a podklady ke každé vycházce včetně mapy s trasou výletu naleznete vždy na našich webových stránkách a sociálních sítích. Vydejte se s námi odkrýt literární stopy v našem kraji!

www.kvkli.cz

Literární putování

Libereckým krajem

srpen
2021

Krajská
vědecká
knihovna
v Liberci

jako pramen pro historické události sloužila Dlas-kovi též vyprávění pamětníků, např. paměti turnovského rodáka Václava Antonína Meissnera. Knižně vyšel text pod názvem **Zápisky Josefa Dlaska, rolníka v Dolánkách u Turnova** (1898) a historik Josef Pekař při té příležitosti sepsal studii *Paměti sedláka Josefa Dlaska*.

Turnovsko, Hruboskalsko a lázně Sedmihorky navštívili kromě Jana Nerudy další významní autoři, např. **Josef Václav Sládek** (27. října 1845, Zbiroh – 28. června 1912, Zbiroh) roku 1872, **Eliška Krásnohorská** (18. listopadu 1847, Praha – 26. listopadu 1926, Praha), která se zde od roku 1868 po několik let léčila a na památku jejíhož pobytu v roce 1869 zde spolek Minerva při stém výročí zřídil pamětní desku, či **Sofie Podlipská** (15. května 1833, Praha – 17. prosince 1897, Praha), jak se můžeme dočíst v korespondenci s básnířkou Irmou Geisslovou v knize M. Hrdiny *Šeřík a růže. Korespondence Irmou Geisslové a Sofie Podlipské 1883–1897* (2017) o výletech na Turnovsko v roce 1887 a 1894. Ve svých dílech však zdejší krajinu nezmiňují a o pouhé zmínky jde též v případě **Josefa Kajetána Tyla** (4. února 1808, Kutná Hora – 11. července 1856, Plzeň), který píše např.: „Muselo by to býti srdce ze skal, na nichžto Trosky stojí, aby se zde nerozplynulo a do pera nevetklo“ v **Pouti českých umělců**, podobně procítěně v **Novém roku** „nejladnější krajiny království našeho [...] v Turnově jsem našel krom zábav, ježto spanilé okolí poskytovalo, i Tháliin chrám“ a v próze **Syn vládkův** píše o Hrubé Skále a okolních lesích. Uvádí se, že Sedmihorky navštívili i **Karel Havlíček Borovský** (31. října 1821, Borová u Přibyslavi – 29. července 1856, Praha) a **Karel Jaromír Erben** (7. listopadu 1811, Miletín – 21. listopadu 1870, Praha).

Poslední román **Gustava Pfliegera Moravského** (27. července 1833, Karasín – 20. září 1875, Praha), **Paní fabrikantová** (1873), je zato přímo situovaný do Sedmihorek. Pflieger Moravský se v těchto

lázních pokoušel léčit s tuberkulózou, navštívil je v červenci roku 1857 cestou od přátel z Hořic do Drážďan, během níž navštívil též Jičín, Hrubou Skálu, Turnov, Sychrov a také Liberec. „Čarokrásné, divoromantické krajiny okolo Turnova vtiskly se mi navždy v paměti,“ zaznamenal si do deníku. Prostředí a okolní krajina ho natolik okouzly, že se to odrazilo i ve zmiňovaném románu. V Sedmihorkách pobýval i hlavní hrdina stejnojmenného Pfliegerova veršovaného románu **Pan Višínský** (1859), „zbytečný člověk“ po vzoru hrdinů děl Puškina, Lermontova ad., a na Turnovsko je situován i začátek Pfliegerova románu **Z malého světa** (1864).

PANÍ FABRIKANTOVÁ

Gustav Pflieger Moravský

„Lázně S... mají překrásné položení. Ještě nedávno málo kdo o nich věděl, za několik roků podařilo se však správě a lázeňskému lékaři získati jim pověsti ne více všední. Na léto se tam sjíždí nejen velká část skutečně chorobného obecnstva – ano velmi zdravých hostů tam zavítá množství toliko pro změnu místa a povětří, pro krásné výlety, jež podniknouti náleží takorůzka k potřebám letního počasí.“

„Bylo krásné jitro. ... Ptáci vesele prozpěvovali své ranní písně, z vůkolních lesů přinášel lehounký vánek lahodné zápachy, s nimiž se pojila vůně růží ze zahrádek skorém u každého domu v lesklém hávu bujného zelení se stkvoucích; vzduch se třásl bzučením mušek; z povzdálí dolétal šumot bystřiny vrhající se skalisky do hlubokého údolí, a v tu přepůvabnou hudbu zapadal táhlý zvuk zvonův z nedalekého městečka vyzvánějících na mši svatou.“

Byla neděle.

Na silnici počínalo býti velmi živo. Lázeňští hosté po ranní procházce počali se pomalu scházeti k restau-

Literární putování

Libereckým krajem

srpen
2021

Krajská
vědecká
knihovna
v Liberci

racím na snídani, těšíce se z krásného počasí a umlouvající se na společné vycházky do blízkého okolí.

Albert pustil se s baronkou Rolandovou po silnici dolů údolím, po jehož bocích, jak jsme už byli podotkli, lázně S... se rozprostíraly. Netrvalo to ani pět minut a zabočili k lesu.“

Spisovatel **Svatopluk Čech** (21. února 1846, Ostředek – 23. února 1908, Praha-Holešovice) byl nejen aktivním spisovatelem, ale též cestovatelem. Není proto divu, že zavítal i do Českého ráje a ve svých dílech také mnohokrát zdejší krajinu vylíčil. Jeho stopy nalezneme v Rovensku pod Troskami. V městském parku je jeho pomník od Bohumila Suchardy z roku 1913, na němž jsou vyryty verše „*Tkví věčně v národě, Tvá slova hluboká, ó králi poetů, z Tvých písní otroka*“. Upomíná na básníkův pobyt v Rovensku v létě roku 1891. Tehdy bydlel v hostinci U České koruny. *Návštěvu připomíná pamětní deska Boh. Suchardy*. Po básníkovi je pojmenována také ulice k Troskám a jedna ze skalních vyhlídek v lese Bor nad městem. Za pobytu v Rovensku v roce 1891 vznikla jeho sociální črta *V září pyropů* o bídě brusičů granátů a předčasném skonu Aničky Krouzové, trpící suchou nemocí. Dějištěm črty jsou chaloupky v Rokytnici za pilou, na cestě k Hrubé Skále, čp. 3 a 19. V knize **Roháč na Sioně a jiné zlomky** nás zaujme báseň *Čertova ruka* a v knize **Čtyři cykly básní** v oddíle *Z potulek* nalezneme básně *Na Humprechtě, Kost, Na Valdštýně a Trosky*.

NA HUMPRECHTĚ Svatopluk Čech

*Na širý taras pyšnou dosud řadou
jdou vzhůru krásné stupně kamenné,
leč tráva s kapradím již po nich kladou
své vějíře a krajky zelené.*

*A z okrouhlého tarasu se zdvihá
věž obloboká divné úpravy;
jí nad temenem pŕlměsíc se mihá,
ač nachýlen již k pádu, rezavý.*

*Kruh zdobných krokvic ještě místo značí,
kde pjal se pavlán, dávno zetlelý;
již z prázdných oken záhuba se mračí
a ztichlo hrobem sídlo veselí.*

*Jen přírody tu věčná krása žije:
Kol tarasu hle! bujným skupením
květ šeříku jak zářný mrak se vije
s bříz, habřin, lísek mladým lupením.*

*Jen někdy skotačící veveřice
kmen útlouký na chvíli rozkývá
a živý smaragd, plachá ještěřice,
na prahu rozpuklém se vyhřívá.*

*Já na stupních tu sedím v zadumání,
té samoty a tiše: snivý host,
a cítím, jak se zvolna ke mne sklání
zdí těchto smutná družka, minulost.
...*

*Pan Humprecht Černín stojí na pavláně,
však nezří v dálku lesů, hor a niv;
jen choti zírá na ztemnělé skráně
a, co ji trudí, ptá se starostliv.*

*„O, Humprechte, mně k smrti teskno tady,
mně všechno kolem již se protiví,
ty mlhy po horách, ty chmury, chlady,
niv nudný klid, mrak lesů truchlivý.*

Trochu mimo trasu leží Sobotka, která se stalarodným městem hned tří významných autorů 19. století. **Václav Šolc** (23. prosince 1838 – 14. července 1871, Sobotka) se narodil v tzv. Šolcově statku. Studoval

Literární putování

Libereckým krajem

srpen
2021

Krajská
vědecká
knihovna
v Liberci

v Jičíně a Praze. Živil se jako kočovný herec v turnovské společnosti J. A. Prokopa a dalších a občas se vracel k matce do Sobotky. Zemřel na tuberkulózu (či zápal plic) v nedožitých 33 letech. Na památku Václava Šolce stojí v Sobotce dva pomníky, jeden před budovou spořitelny, druhým je reliéfní maska nad básníkovým hrobem. V Sobotce a v Turnově po něm jsou též pojmenované ulice. Mladší – a nejvýznamnější – rodák ze Sobotky, **Fráňa Šrámek** (19. ledna 1877, Sobotka – 1. července 1952, Praha), napsal o Václavu Šolcovi báseň *Básníkův hrob. Při vzpomínkovém padesátiletí smrti Václava Šolce v Sobotce* (z básnické sbírky *Splav*) a Karel Václav Rais psal o životě Václava Šolce v pamětech *Ze vzpomínek II.* Šolc svými básněmi přispíval do několika novin a časopisů, jako první začal v české literatuře používat sonety, gazely a šansony. Jeho tvorba je označována jako významný předěl od Májovců k Ruchovcům. Za života vyšla jediná sbírka, *Prvosenky* (1868). V domě č. p. 259, sousedícím se Šolcovým statkem, pobýval **Karel Václav Rais** (4. ledna 1859, Běláhrad – 8. července 1926, Praha) a v letech 1892–1898 zde psal knihy *Pantáta Bezoušek*, *Mezi lidmi*, *Půlpáni* a *Zapadlí vlastenci*, což připomíná pamětní deska od Václava Hlavatého.

V Sobotce se ve stejném roce jako Šolc narodil **Josef Ladislav Turnovský** (9. února 1838 – 8. února 1901, Praha). Vyučil se kupcem a pomáhal v obchodech v Loukově u Svijan a v Chrastavě, ale nakonec vstoupil stejně jako Šolc do Prokopovy kočovné herecké společnosti, s níž cestoval po Čechách. Oženil se se švagrovou Josefa Kajetána Tyla Annou Forchheimovou-Rajskou a oba převzali do výchovy šest Tylových dětí. Pracoval jako knihkupec a žurnalista, byl zakládajícím členem řady spolků, pořádal přednášky, psal povídky, životopisná díla a vlastní zážitky, jež zpracoval např. v knihách *Zpotulného života hereckého* (1882), *Putování po vlasti* (1883), *Z naší doby* (1884), *Paměti starého vlastence* (1901). V nich nalezneme též jeho vzpo-

mínky na rodné město a kraj, ale též cesty, z nichž některé podnikl i v našem regionu. V posledním zmíněném díle je to např. kapitola *Před rozhodnutím*, v níž líčí cestu „do hor“ – nejprve do Libuňe za A. Markem, poté do Semil zhlédnout rodný mlýn F. L. Riegera, dále do Rovenska, na Trosky, do Turnova a na Valdštejn, do Loukovce u Svijan a do Chrastavy. Roku 1935 byla na jeho rodném domě v Sobotce odhalena pamětní deska.

Poslední sobotecký rodák, **František Věnceslav Jeřábek** (25. ledna 1836 – 31. března 1893, Praha) zakončil středoškolská studia v Jičíně a věnoval se teologii v Litoměřicích. Nakonec se však věnoval učitelství a žurnalistice, kromě toho byl poslancem českého sněmu a říšské rady za Lomnici (nad Poppelkou), Novou Paku a Sobotku. Je autorem řady ve své době úspěšných divadelních her, v nichž zobrazil i zkušenosti z rodného kraje. Např. hra *Tři doby země české v Komárově* (1871) je lokalizována na Turnovsko – inspirací pro jméno mu mohla být víska Komárov ležící pod Kozákovem. S Turnovskem je místním heslem „Stůjme na stráž! Nepřítel je na blízku!“ spojena i hra *Syn člověka čili Prusové v Čechách r. 1757* (1878), v níž reagoval též na události let 1871–1879, v nichž se po vítězství Němců nad Francií zvýšilo nebezpečí ohrožení Čech.

Poslední naší zastávkou bude Jičín a okolí. Zde od roku 1884 žila **Irma Geisslová** (6. července 1855, Budapešť – 27. května 1914, Jičín), která patří mezi celkem neznámé, i když díky dále v textu zmíněným nově vydaným publikacím již ne úplně zapomenuté autorky. V Jičíně je také pohřbena, na domě v Havlíčkově ulici č. p. 174 má pamětní desku a je po ní pojmenována ulice Nábřeží Irmy Geisslové. Život i dílo Geisslové ovlivnila silně matčina smrt, nešťastný milostný vztah – autorka se pak do smrti nevdala, stesk po domově a pocit cizoty. Napsala řadu básnických sbírek, např. *Z Podkrkonoší* (1889 a 1900), povídky, novely, romány i dramata

Literární putování

Libereckým krajem

srpen
2021

Krajská
vědecká
knihovna
v Liberci

(např. **Valdštýn v Jičíně**). Ta však nebyla úspěšná a byla hrána jičínskými ochotníky a kočovnými společnostmi. Nejnověji vyšel výbor z poezie *Temno nade mnou* (2014). Některé básně se váží k místům Liberecka, např. *Kumburské melodie*, jiné k Jičínsku (*Motivy z Libosadu*) či Prachovským skalám (*Zima ve skalách*). Ve zmiňované korespondenci se Sofii Podlipskou píše především o Jičínu a místech v jeho okolí, nejvíce o milovaných Prachovských skalách (v nichž ji zastihla zpráva o Nerudově smrti v roce 1891 a sama si připadala jako borovice na útesu těch skal), lipové aleji Libosadu, Čerovce, Zebínu, Loretě, Veliši, vrchu sv. Trojice, Přivýšíně, Bradě, Kozlovu, Zvičině, vrších lomnických a dalších, otcově rodišti Štikovu u Nové Paky či řece Cidlině, Táboru, Košovu, Bradlci, Vyskeři a náročném výstupu na Trosky ze Ktové a odpočinku mezi Pannou a Bábou či o výletu na Kumburk.

KUMBURSKÉ MELODIE

Irma Geisslová

*Zádumčivě díváte se k nebi
vyvětralé, opuštěné rozvaly,
stejně vždy, ať léto zlatí pole,
aneb s vlašťovkami táhne do dáli.*

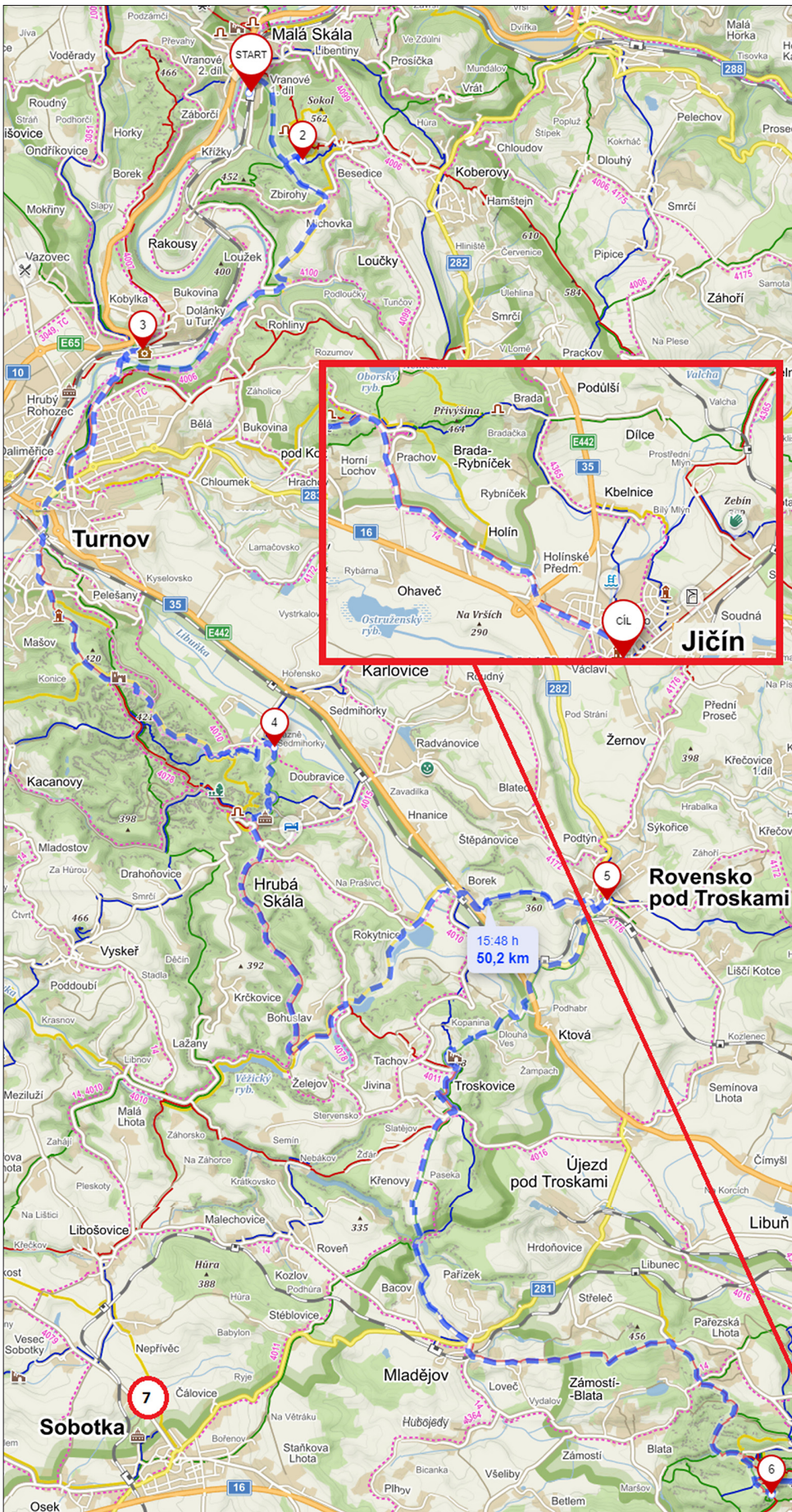
*I když smává píseň výletníků
na omšené drsné zdi se přerývá,
teskno tu, ba právě; před životem
hrob té minulosti propast rozvívá.*

Nesmírně plodný autor **Jaroslav Vrchlický** (17. února 1853, Louny – 9. září 1912, Domažlice) se v Českém ráji objevil při cestě z Jičína do Prachovských skal v roce 1879 s Vojtou Náprstkem a dalšími a v roce 1893 na hradě Kost. Do Jičína přijel i v roce 1901 na pozvání Občanské besedy, aby zde přednášel o české poezii a anglické literatuře. Podruhé

přednášel v dubnu 1905, a měl tu ze všech přednášek největší úspěch. V roce 1901 byl průměrný počet posluchačů na jedné ze tří přednášek 358 a v roce 1905 dokonce neuvěřitelných 667. Přednášky se odbývaly v sále hotelu Hamburk (dnes Paříž). Po poslední přednášce roku 1905 uspořádala na jeho počest Občanská beseda slavnostní večer, kde pěvecký spolek Smetana zazpíval několik skladeb na básnickovy texty a ochotníci Občanské besedy zahráli jeho aktovku *Nad propastí*. Proslov napsala Irma Geisslová. Přátelské vztahy navázal Vrchlický s rodinou JUDr. Františka Volfa, předsedy Občanské besedy, a především s jeho manželkou, Marií Volfovou, která se stala jeho „nejmilejší přítelkyní“. Díky bohaté Vrchlického korespondenci pro paní Volfovou, která vyšla knižně pod názvem *Má nejdražší přítelkyně. Dopisy Marii Volfové 1905–1908*, se stal jeho vztah všeobecně známým. Zajímavým svědectvím o jeho přátelském vztahu s paní Volfovou jsou také milostné verše *Pod jednu podobiznu* ve sbírce **Západy**, ohlasy však je možné nalézt i v jiných básních a napětí ve vztahu, kdy byl Vrchlický na jedné straně přitahován ke své lásce a na druhé straně jí nabádán k pouhému přátelství, také v románu *Loutky*. S Volfovými či sám také podnikal výpravy na Čerovku, Veliš, Hrubou Skálu, do Prachovských skal, Sedmihorek, Turnova, Libáně a Krkonoš. Vrchlický byl také v Sobotce, kde navštívil hrob básníka Václava Šolce a napsal v roce 1906 báseň *U pomníku Václava Šolce v Sobotce* (... v kraji tom, kde dumá Humprecht vážný, / nad naší doby nízkým nevďekem, / kde básníku je stydno člověkem...) a u Semtínské lípy. Ve svém díle Český ráj také zmínil, např. v básni *Účty* ze sbírky **Selské balady** města Jičín a Libuň.

Marek Sekyra

Výletní mapa

- **Start**
*nádraží
Malá Skála*
- **2)** *Kalich,
dle J. E. Vitáska
úkryt členů
Jednoty bratrské*
- **3)** *Dolánky
u Turnova,
Dlaskův statek,
místo působení
J. Dlaska*
- **4)** *Sedmihorky, lázně,
místo pobytu
J. V. Sládka,
E. Krásnohorské,
J. Nerudy,
K. H. Borovského,
K. J. Erbena
a G. Pfliegera
Moravského
a dějiště jeho děl*
- **5)** *Rovensko pod
Troskami,
Bor a okolí, místo
pobytu S. Čecha
a dějiště jeho děl*
- **6)** *Jičín, Prachovské
skály a okolí,
místo pobytu
I. Geisslové
a J. Vrchlického
a dějiště jejich děl*
- **7)** *Sobotka a okolí,
rodiště V. Šolce,
J. L. Turnovského,
F. V. Jeřábka
a F. Šrámka,
místo pobytu
K. V. Raise
a dějiště jejich děl*